

**Формування дидактичної
компетентності педагогів
дошкільної та початкової освіти**

Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

Ф 79

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 27 лютого 2015 року, протокол № 7

Рецензенти:

Вітвицька С.С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Пастовенський О.В. – кандидат педагогічних наук, проректор з науково-методичної роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;
Філіпчук Н.О. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу змісту та організації педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Літературний коректор:

Мирончук Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ф 79   **Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти:** збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 648 с. + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено результати Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти»; розкрито сутність дидактичної компетентності майбутнього педагога як сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей; представлено компетентнісну модель сучасного педагога дошкільної та початкової освіти; відображено логіко-математичну діяльність у початковій та дошкільній освіті; розкрито сутність особистісної, рефлексивної, творчої, мовленнєвої, мовної, соціокультурної, художньо-естетичної компетенцій у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1/ 74.58

© Литнєв В.Є., Колесник Н.Є., Наумчук Т.В., 2015

Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти

Щеуринська Л.А. Конфлікт між педагогом і дитиною, способи його уникнення.....	191
Шиниченко І.О. Соціальна активність як складова соціальної компетентності.....	194
Шиниченко С.І. Безперервність і наступність початкової школи з дитячим садком – запорука успішності дитини.....	197

**РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБИСТІСНА, РЕФЛЕКСИВНА, ТВОРЧА
КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Гаршенчук Л.О., Михалевська Г.І. Становлення ідентичності особистості у психології.....	201
Григорчук О.О., Дубравська Н.М. Розвиток уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	203
Дедюлюк К.В., Дубравська Н.М. Інтерактивні технології навчання у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.....	206
Дубравська Н.М. Психологічні механізми впливу батьків на особистість дитини.....	209
Жалик Л.В. Психолого-педагогічні основи мотивації учіння молодших школярів у процесі розвивального навчання.....	212
Зисель І.Д. Організація сюжетно-ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку.....	215
Козир Г.І. Формування навичок і звичок моральної поведінки дітей дошкільного віку як складової життєвої компетентції.....	220
Коповальчук І.М. Труднощі в навчальній діяльності молодших школярів як чинник викликів конфліктів з батьками.....	226
Миситченко М.В. Формування мотиваційної готовності як одного з найважливіших компонентів готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.....	229
Миколайчук О.М. Ігрові технології як засіб формування позитивної мотивації учіння.....	232
Оберемська В.В., Дубравська Н. М. До проблеми творчої особистості молодшого школяра.....	237
Овсіннікова Т.В. Вплив розвиваючого, підготовленого середовища на особистісний розвиток дошкільника засобами використання технології Марії Монтесорі.....	240
Ошичук О.О. Особливості соціально-педагогічної роботи вихователя у логопедичній групі ДНЗ.....	243
Орловська О.І. Розвиток творчого мислення як один із основних засобів формування творчої компетентції учнів.....	247
Остапчук О.Ю., Клименюк Ю.М. Формування культури поведінки молодших школярів у процесі навчальної діяльності.....	251
Цаламарчук О.І., Дубравська Н.М. Вплив комп'ютерних технологій та мережі Інтернет на формування особистості сучасної дитини.....	254
Петрова О.Л. Формування мовленнєвої компетентції молодших школярів шляхом розвитку функції дрібної моторики рук.....	257
Петруняк Н.В., Дубравська Н.М. Психофізіологічні особливості темпераменту молодших школярів.....	264
Реткова І.П. Використання елементів методики Глена Домана в роботі з дітьми із ЗПР.....	264

Петруняк Н.В.,
студентка 24 групи ННІ педагогіки
Дубравська Н.М., к.психол.н., доцент
кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Житомирського
державного університету імені Івана Франка,

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПЕРАМЕНТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. Вивчення психофізіологічних особливостей темпераменту дітей молодшого шкільного віку дає змогу краще пізнати учня як ззовні, так і внутрішньо, передбачити його подальші дії, знайти до кожного індивідуальний підхід. Створення сприятливих умов для повноцінного спілкування з дитиною багато в чому визначає особливості розвитку її самосвідомості, ставлення до оточуючих, а також характер самопочуття серед людей.

Мета даного дослідження полягає у вивченні психофізіологічних особливостей темпераменту, які типологічно зумовлюють індивідуальний стиль учбової діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У системі неперервної освіти початковій школі належать важливі функції, успішне виконання яких безпосередньо впливає на якість подальшої освіти учнів. Стельові особливості й особливості темпераменту є засобами реалізації внутрішнього потенціалу особистості в діяльності. Спільність характеристик темпераменту та індивідуального

стилю діяльності полягає в типологічній зумовленості цих характеристик. Зв'язок особливостей індивідуального стилю діяльності з властивостями нервової системи досліджувався у працях Г.С.Дикопольської,

О.О.Копитова, А.О.Коротаєва, Є.О.Климова та С.І.Маствіліскер. Що стосується розкриття зв'язку властивостей темпераменту з індивідуальним стилем діяльності, то цей аспект в цілому є недостатньо висвітленим. Опрацьованою є тільки галузь дослідження зв'язку якостей когнітивного стилю, який є одним із видів індивідуального стилю діяльності, з деякими властивостями особистості та її темпераменту: екстраверсією, тривожністю, обсягом уваги (А.К.Байметов, В.Н.Келаєв, В.С.Лизогуб).

Дослідження процесу формування індивідуального стилю діяльності дозволяє конкретизувати твердження Б.М.Теплова про вплив вроджених властивостей нервової системи на поведінку особистості. Питання полягає в тому, щоб з'ясувати, чи зумовлені доцільні способи дій, що застосовуються дитиною, її вродженими властивостями, або ж ці способи дій дитина набуває в процесі навчання, незалежно від вроджених властивостей: іншими словами – чи існують якісь певні закономірності взаємовідношення вродженого та набутого в індивідуальному стилі.

Для вичення цього питання молодший шкільний вік має переваги:

1) властивості типу нервової системи вже достатньо виражені у дошкільному віці. Про це свідчать дослідження І.О.Майєр, В.Є.Чудновського, Р.М.Пен, М.А.Невської, Є.І.Маствіліскер, А.П.Оконєчникової, Т.І.Чиркової, Л.А.В'яткіної, Є.В.Штіммер. У старшому дошкільному віці на фоні вікових особливостей можна диференціювати дітей із сильним та слабким процесом збудження, який характеризує їх індивідуальні особливості;

2) індивідуальний стиль ще тільки починає формуватися. Є.І.Маствіліскер та Л.А.В'яткіна у своїх дослідженнях показали, що в дітей під час розв'язання практичних завдань можна спостерігати різні способи дій: зорову орієнтацію, виконавчі дії, сліпі проби, які не приводять до розв'язання завдання. Але певна система дій ще відсутня у всіх дітей.

Аналізуючи погляди значної плеяди науковців, ми з'ясували, що особливо яскравий відбиток на стиль учбової діяльності молодших школярів

накладає їх темперамент. Так, типові меланхоліки мають індивідуальний стиль, притаманний слабкого типу нервової системи. Його риси такі: 1) довготривала попередня орієнтовна діяльність; 2) потреба в наочності - учень використовує короткий запис при розв'язанні задачі; 3) довготривала робота у чернетках (задача повністю розв'язана у чернетці, складні обчислювання прикладів теж); 4) контрольні дії чітко простежуються, учень нібито боїться помилитися, зробити щось невірно; 5) деталізація, докладність записів; 6) неодноразова перевірка; 7) труднощі переходу від одного виду діяльності до іншого.

Флегматичність або інертність нервово-психічних процесів надає виконанню завдань флегматиків деяку своєрідність, а саме: 1) тривалість попередньої орієнтовної діяльності в сильного типу завжди невелика, але в інертних флегматиків вона збільшується; 2) наявність наочності, але не через потребу, а через надмірну обережність та помилкову звичку діяти повільно; 3) чернетка потрібна була тільки для короткого запису задачі; 4) контроль,

с.263

злитий з виконавчими діями; 5) деталізація, докладність записів; 6) легкість переходу від одного виду діяльності до іншого.

Учні, які є типовими представниками сангвінічного типу темпераменту, мають індивідуальний стиль сильного типу нервової системи, який характеризується: 1) малою тривалістю попередньої орієнтовної діяльності; 2) відсутністю потреби в наочності; 3) відсутністю потреби в чернетці; 4) контролем, який злитий з виконавчими діями, (дивляться на запис лише для того, щоб тішитися своєю охайністю); 5) швидкістю аналізу вимог завдань; 6) легкістю переходу від одного виду діяльності до іншого (робиться це дуже рішуче).

Учні - типові представники холеричного типу темпераменту, мають індивідуальний стиль сильного типу нервової системи, на який холеричність накладає свій відбиток: 1) тривалість попередньої орієнтовної діяльності невелика; 2) відсутність потреби у наочності; 3) відсутність потреби у

чернетці; 4) виконавчі дії супроводжуються контрольними, в яких учні різко та поривчасто виправляють помилки в ході роботи; 5) швидкість аналізу вимог завдань супроводжується короткочасним зовнішнім виявом емоцій; 6) легкість швидкого переходу від одного виду діяльності до іншого.

У ході аналізу теоретичних даних ми узагальнили прояви різних особливостей індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів, на основі чого створена типологія індивідуальних стилів залежно від типів темпераменту. Відповідно до найбільш поширених поєднань властивостей нервової системи, на підставі яких виділяють чотири основних типи темпераменту, ми розподілили індивідуальні стилі учбової діяльності молодших школярів на чотири типи:

- 1) меланхоліко-стриманий;
- 2) флегматико-інертний;
- 3) сангвініко-енергійний;
- 4) холерико-поривчастий.

Ми вважаємо, що недоцільно робити висновок про те, що один з типів індивідуального стилю учбової діяльності кращий або гірший за інші. Учні з різними типами індивідуального стилю можуть досягти однаково високих результатів в учбовій діяльності. Проблема полягає в тому, щоб навчити учнів оволодівати прийомами та діями, які притаманні саме їхньому типологічному стилю учбової діяльності.

При виборі методики формування типологічно зумовленого індивідуального стилю учбової діяльності, ми керувалися рядом положень, які викладені в працях В.С.Мерліна, Є.О.Климова, К.М.Гуревича. Під час формування типологічно зумовленого індивідуального стилю, окрім властивостей нервової системи та типу темпераменту, доводиться враховувати деякі інші індивідуальні особливості учнів: відмінності у системі знань, тренуваність навичок, інтереси, вихованість і т.ін. Під індивідуальним стилем ми розуміємо не будь-яку індивідуальну манеру поведінки, а систему способів дій, яка зумовлює найкраще виконання

діяльності. Тому необхідною умовою формування індивідуального стилю в навчанні є позитивні мотиви та активне ставлення до діяльності. Учень повинен сам переконатися, що способи, які йому пропонують, більш доцільні, ніж інші. А це можливе тільки в тому разі, коли учень активно вибирає дані способи, порівнює їх з іншими, тобто якщо він має можливість досягнення. Виходячи з цього, для навчання індивідуального стилю треба було підібрати такі задачі, які б усіма учнями розв'язувались успішно, і разом з тим, щоб вони не були надто легкими.

Базовою основою для формування індивідуального стилю учбової діяльності є психологічний стиле-комплекс кожного учня. Сформованість цього комплексу визначається доцільними та узгодженими взаємодіями кожного із компонентів, які зовнішньо виявляються у надійності та стабільності. У процесі формування індивідуального психологічного стиле-комплексу коригується, перетворюється, а якщо є така потреба, то й ліквідується “негативний” стереотип поведінки та діяльності.

с. 264

Основні компоненти цього процесу складаються з:

- педагогічної корекції індивідуально-психологічних властивостей;
- формування оптимальної “Я - концепції”;
- створення та закріплення в діяльності можливих моделей поведінки.

Кожний компонент перспективної моделі формування індивідуального стиле-комплексу, який запропоновано, виступає як складне явище. Воно припускає: а) оптимальну (перспективну) для певного типу темпераменту корекцію стосовно специфічних умов учбової діяльності; б) формування стилю саморегуляції (внутрішньої та зовнішньої) адекватного певному типу темпераменту; в) фіксування та переведення на неусвідомлюваний рівень емоційно-позитивного (фонового) настроювання на діяльність.

Узагальнення вищевикладеного матеріалу дозволяє зробити **висновки**, що існує типологічно зумовлений індивідуальний стиль, який

характеризується своєрідними прийомами дій та залежить від вияву темпераменту.

Список використаної літератури

1. Васецька Т.М. Врахування особливостей темпераменту у навчанні та вихованні дітей молодшого шкільного віку: На допомогу вчителям початкових класів, вихователям, батькам. – Кіровоград: "Імекс ЛТД", 1998. – 54 с.
2. Васецька Т.М. Особливості впливу темпераменту на індивідуально-психологічний стиль учбової діяльності // Психологія. Збірник наукових праць: НПУ імені М.П. Драгоманова. – Вип. № 1(8). – К., 2000. – С. 189-195.
3. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
4. Солодуха М.С. Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників. – К., 1996. – 124 с.